

derivat abstracte *cugucia* 'el fet de ser cornut o cu-guç'; sobretot en català, per la importància que prengué entre els mals-usos de què era víctima la pagesia de remença. Per començar establím fermament que aquest mot s'accentuà sempre *cugucia* en la *i* (com és natural en un abstracte popular en *-ia*), igual que *eixorquia*, *enterquia* i altres,¹⁹ a desgrat d'historiadors del dret (bàrbars no catalans) que accentuaren *-ícia* (com ho fan encara *AlcM* i Bast.-Bass., aquest ja vacillant); també la coexistència dels dos vocalismes *10 cugucia/cogossia* apunta cap al mateix; i altrament n'hi ha un testimoni que tanca de cop: *cugucia*, *exorquia*, *entestia*, figuren com a rims de *i*, en *-ia*, en el *Torcimany* de L. d'Aversó junt amb altres 98 rimes en *-ia* (com *Santa Maria*, *tria*, *guia* i un gran nombre *15* de condicionals, etc., § 195.28, 29, 27).

Acabarem donant en detall la documentació catalana: *cucucias* a. 959, *cugucia* 962, 976, «nisi propter *cucuciam* quam michi ipsa faciat», 1055, i una altra dotzena d'exs., fins a 1360 en l'*InuLC* (i també *cogocia* una altra desena de vegades 1133-1325, *escogocias* 1071); *cogocias* com a dret que es percep per un mal ús, en doc. de la Torre d'Elna de 1133 (coll. Moreau, vol. LVI), «omnes justicias silicet *cogocias*, homicidia, adulteria, furta» en un altre d'Elna de 1155 (id., *25* LXVII, 175); *cogocia* a. 1190 i *cugucia* a. 1207 (MiretS, *TemplH*, 326, 307); «*cucuciiis*, *exorchiiis*, *jovis*» a. 1234 (*Cart.* de St. Cugat III, p. 440); «aquest priviletge conté remissió d'exorquia e de *coquocia* e d'entestia» a. 1324 en el *Cartoral* de Vilafranca de Conflent (fº 4r, i altres en el 5v, 8r, 10r). Bast.-Bass., 1719-22, n'apleguen encara molts, la major part de la forma amb *u*, des de 1055 a 1191. Dos d'Eiximenis en el *DBal.* — *Cugucós*.

¹ Almenys a la Vall de Broto, on ASatué me'n dóna *35* la descripció: «canta sobretot a la primavera; s'alimenta especialment de formigues; cant de so insistent, *cu-cu*; el seu vol no és uniforme, és a dir tanca les ales, i vola com 'a *empentones*', a la fi de cada un dels quals és més baix el seu vol; a penes té plomatge a la part posterior del cos» (1966). A Bielsa sento (1965) una variant com la del català modern, i una dita com una que també és comuna en els nostres Pirineus: «si en Semana Santa el *cucut* no canta, está muerto o está en Francia»; m'observen *45* allí que molts el confonen amb el *apaput* —o sigui la puput—, i el meu informant opina que el cant del *cucut* és *kuút!* i el d'aquella fa *kukú!*; contacte que potser no deixà de participar en el canvi de la forma *cucuc* en la nostra actual *cucut*. Casa-cuberta ja ho anotà allà i a la vall de Gistau (*BDC* *50* xxiv, 165). —² No ho descarto però encara menys és clar que aquesta *-e-* es relacioni amb la geminació intensiva que veiem en el gr. *κόκκυξ* i en alguna forma llatina de glosses: *cuculus*: *κόκκυξ*, *εἶδος* *55* *ῥρνεον* (CGL II, 352.2). Cf. encara el mossàr. *ququ*. —³ Com el cant en primavera, quan la natura predisposa als enamoraments súbits i al desig indòmit (amb allò de *lo qui s'absté d'açò en quaresma*, a *cinquagesma* ---), cf. les notes de Spitzer, *60*

Riegler i meva, que detallaré a propòsit de *cuguc*. —
⁴ Creença que documentem, infra, en JRoig. També en un poble valencià muntanyenc i conservador, com Cincorres, em deien que «al *cugullo* li coven els ous» (1961). —⁵ *El Régimen Señ. Cat.*, p. 184. Veg. la cita de Const. de Cat. en *AlcM* II, 1, § 9. —
⁶ Cites de FzGuerra en l'ed. del *Fuero de Avilés*, ratlles 37-8, i gloss., s. v. —⁷ *Kukúlo* 'cucut' a la baixa vall de Vio-Tanlo (a Nerín, 1965, on registro així mateix un NL *Plana-Cuculo*, a Linés de Broto (1966) i a Ansó (1935, J. G. M., *cuculo*, Casac., *BDC* xxiv, 165); i ja hem vist *cucullo* a la baixa vall de Broto. En la toponímia els testimonis de *cugul* apareixen a molts punts, i no solament en topònims majors (poble del *Cogul* a les Garrigues, etc.), sinó també anomenant meres partides: *Canta-cuguls*, p. ex., és un terme a l'Isàvena (pertanyent a la Pobra de Roda, 1957). —⁸ I cf. Dozy, *Suppl.* II, 385, i Simonet, *Glos.*, s. v. *cucc*. —⁹ *Oliva del cuquello*, deu recollit-ho Escrig de Llúria, i amb el mateix valor referit a l'oliva, el murc. *cuquillo* (Ga. Soriano). A Olocau del Rei anomenen *cuquillos* els habitants del poble aragonès de Cantavella, a Carlet *kukéjos* als de Benimodo. A Alzira dirien *cucbo*, notícia que tinc de GaGirona o de J. G. M. (1936); igual en l'aragonès d'Echo (*BDC* xxiv, 165). —
¹⁰ «Car a la fi, esglayat per espectre infernal, / ab son cor tan valent i sa veu tan severa, / —afora —esclamà— afora, vil cura terrenal! / Al foc, *cogula*, arrerà!», *Gran Cartoixa*, v. 12, ed. Gili, p. 305. —¹¹ «Mala herba que s'assembla exteriorment a la civada i té com uns pèls en el gra i pel·lofa; es fa en els camps de blat i civada i ordi, i diu el poble que de la seva grana n'hi ha per tres anys, perquè l'una neix a l'any vinent, l'altra als dos anys, i l'altra als tres», nota presa a Llers, 1898. La descripció que jo anotava en el Gironès era «espècie de fenaleta que es fa en els marges, formant espiga; creix barrejada amb el *llistó*, que se li assembla molt, però que té un color ros més fosquenc; més que una espiga sola sembla que faci un plomallet» (Madremanya, 1964). —¹² Cf. allí mateix *brago de couioul* «primevère jaune, plante qui fleurit au mois de Mars, temps où le coucou commence à chanter»; però les formes del nom del *cucut* allí són diferents: *coucu* i *coughiou*, *coughiol*.
¹³ I ja apareix en l'original llatí dels *Usatges*: «si quis --- appellaverit aliquem *cuguz*, propter ban-num emendet ---», «de rebus et possessionibus *cucuciorum*, si earum maritis nolentibus erit facta *cugucia* ---» (75, 110). —¹⁴ El derivat *escogossar* 'fer cornut' figura en Ventadorn, i l'abstracte *cogossia* en Marcabré. Altrament la variant en *ú* no és corrent en llengua d'oc, però no li és estranya: *coiutz* dos cops en el tolosà Guilhem Anelier, del S. XIII. Veg. encara la nota referent a AGOTE/CAGOT en el *DECH*. —¹⁵ Tobler, *ZRPB*, ix, 325; *Litbl.* xxiii, 133. —¹⁶ *Excuguzator* en baix llatí català, a. 1180, carta de població de Sarreal, cit. Bast.-Bass., 720. —
¹⁷ Recorda allò de 'cornut i pagar el beure'. —¹⁸ Sem-